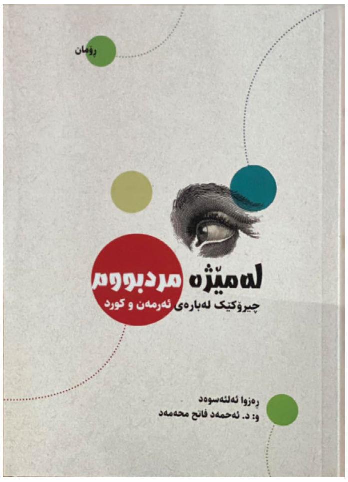

خەیاڵی مێژوویی لە ڕۆماندا
«سەبارەت بە ڕۆمانی لە مێژە مردبووم»

داستان بەرزان
(سلێمانی)

لە «مێژە مردبووم»، ڕۆمانێکی خانمە نووسەری میسری (ڕەزوا ئەلئەسوەد)ـە، لەلایەن (د. ئەحمەد فاتیح محەمەد)ـەوە وەرگێڕدراوەتە سەر زمانی کوردی.

ئەم ڕۆمانە چیرۆکێکی خەیاڵی لە ناو مێژوودا دەگێڕێتەوە و لە ڕووی شێوازەوە دەچێتە خانەی ئەو چەشنە لە ژانری ڕۆمان کە بە ڕۆمانی (خەیاڵی مێژوویی) ناسراوە، هەڵبەت مەبەست لەو ڕۆمانانەیە کە چیرۆکەکەنیان لە مێژووەوە وەرگیراون و نووسەرەکانیان بەشێک، یان قۆناغێکی مێژوویی دیاریکراو کە دەکرێت لە ڕووی سەردەمەوە جیا بن، یان هاوسەردەم بن وەردەگرێت و جارێکی دیکە بە خەیاڵ و ئەندێشەی خۆی لە کۆنتێستێکی نوێدا بنیادی دەنێتەوە کە دواجار ڕەنگە جیاوازییەکی یەکجار زۆری لەگەڵ مێژووە ڕاستەقینەکەدا هەبێت، لەبەر ئەوەی وەک لە ناوەکەیدا دیارە خەیاڵ ڕۆڵی تێدا هەیە و نووسەر لە کارێکی وەهادا ئامانجی گێڕانەوەی مێژوو نییە وەکوو ئەوەی مێژوونووسان تۆماریان کردووە، یان لەسەری کۆکن، بەڵکوو لەو بارەدا مێژوو کەرەستەیەکە بۆ کاری ئەدەبی.

لەبەر ئەوە لە ڕووی زانستی مێژووەوە، ئەم جۆرە لە ڕۆمان ناکرێت وەک سەرچاوەی مێژوویی مامەڵەیان لەگەڵدا بکرێت و بکرێنە دۆکیومێنت بۆ پشتڕاستکردنەوەی مێژوویی، جیاواز لەو ڕۆمانانەی کە بە ڕۆمانی مێژوویی ناسراون و چیرۆکەکانیان بەسەرهاتی وڵاتێک، یان شارێک، یان کەسایەتییەکی ناو مێژوو دەگێڕنەوە بەبێ گۆڕانکاریی تەنیا کارێک کە دەکرێت جوانکاریی و ڕێکخستن و ئامادەکردنی ئەو داتایانەن کە سەبارەت بە بابەتە مێژووییەکە بەردەستن.

دەربارەی ڕۆمانی خەیاڵی مێژوویی، ئەوەی گرنگە نووسەر لەبەرچاوی بگرێت ئەو لۆژیکەیە کە بۆ لۆژیکە مێژووییەکەی هەڵدەبەستێت، پێویستە لە ناو ئەدەبیاتدا باوەڕپێکەر بێت و لە میانی دروستکردنی چیرۆک و ڕەگەزەکانی دیکەی ڕۆمانەکەیدا بەرجەستەیان بکات، واتە شێواندنێکی داهێنەرانە و لە پێناو بەرهەمهێنانێکی ئەدەبی داهێنەرانەدا بێت، گۆڕینی لۆژیکی مێژوویی بۆ لۆژیکی ئەدەبی، کە لەم ڕۆمانەدا نووسەر شارەزایانە لە ئەدەبیاتی ڕۆمان و شێوازی ڕۆمانی مێژوویی توانیویەتی لینکەکان پێکەوە گرێ بدات و چیرۆکە مێژووییەکان لەسەر چەند ئاستێکی تەکنیکی و گێڕانەوەیی یەکانگیر بکات، بەبێ ئەوەی لەنگی لە هیچ کام لە ڕەگەزەکانی ڕۆمانەکەیدا دروست ببێت.

لەم ڕۆمانەدا نووسەر چیرۆکی کارەکەی بەسەر چەند هێڵێکدا دابەش کردووە، کە هەریەک لەو هێلانە هاوتەریب گەشەی درامی دەکەن و بۆ هەڵکشانی هێڵی سەرەکی بەرەوپێش دەچن، هەریەک پێکەوە دەبنە تەواوکەری یەکتر و هێڵی گشتی ڕۆمانەکە پێک دەهێنن، یەکێک لە هێڵەکان چیرۆکی عەشقێکی قووڵی پلاتوونییە کە بێگومان لەگەڵ قۆناغە مێژووییەکەی ڕۆمانەکەدا یەکانگیرە و هاوتەریبە لەگەڵ ئەو دیدە عاریفانەیەی کە باڵی بەسەر ئەتمۆسفێری ڕۆمانەکەدا کێشاوە، بە جۆرێک لە ماوەی خوێندنەوەی ڕۆمانەکەیدا خوێنەری بە ئاگا لە دنیای عاریفان، هەست بە گیانی مەولانای ڕۆمی دەکات، وەک دیاریشە ناوونیشانی ڕۆمانەکەی لە دێڕە شیعرێکی مەولاناوە وەرگرتوو، بە کەمێک دەستکارییەوە.

زمانی ڕۆمانەکە لە زۆر جێگادا زمانێکی تەواو شیعرییە کە ئەوەش لەگەڵ هەر کام لە هێڵەکانی عەشق و عیرفان، تەنانەت مێژوویی ڕۆمانەکەدا دەگونجێت جگە لەوەی چێژی خوێندنەوەی ڕۆمانەکە زیاتر دەکات، خوێنەر بێزارناکات و هێزی زمان دەگەیەنێتە ئاستێکی باڵا، لەگەڵ ئەوەشدا ڕوونی و نیانییەک لە شێوەی گێڕانەوەدا هۆکارێکی دیکەیە بۆ ئەوەی خوێنەر ماندوو نەکات و بەش لە دوای بەش لەگەڵیدا بڕوات.

دیارە شێوازی سادە و ڕوون لەئێستای جیهاندا یەکێکە لە سیماکانی ئەدەبی گێڕانەوە و زۆرترین ژمارەی ئەو نووسەرانەی پڕ خوێنەرن، خاوەنی زمانێکی سادەن بۆ گێڕانەوەیەکی ڕوون و بێ ئاڵۆزی، تەنانەت ساڵانێکە خەڵاتی نۆبڵ بۆ ئەدەبیات دەبەخشرێتە ئەو نووسەرانەی کە ئەو لایەنەی نووسین لەبەرچاو دەگرن، خوێنەری ئەمڕۆش بەو پێیەی لە تۆڕێکی چڕی وەرگرتن و پێوەندیدایە، بە ئاسانی دەستبەرداری هەر بەرهەمێکی ئەدەبی دەبێت کە بەرەو ئاڵۆزی و جۆرێک لە تێنەگەیشتنی بەرێت، بێگومان مەبەست لەم خوێنەرە، جۆرە هەرە ئاسایی و بەربڵاوەکەی خوێنەرانی ئەدەبیاتن کە زیاتر ڕۆمان دەخوێننەوە، لە پێناو وەرگرتنی چێژ و زانیاری و دروستکردنی سەرگەرمیدا.

هەردوو گەلی کورد و ئەرمەن وەک دوو گەلی بەرچاوی ڕۆژهەڵات لەم ڕۆمانەدا کراونەتە کەرەستەی دروستکردنی چیرۆک و ئەو بەسەرهاتە سەرەکییەی کە نووسەر مەبەستی بووە کاری لەسەر بکات، واتە کۆی ڕووداوەکان لە چوارچێوەی کەیسی ئەو دوو گەلەدا یاری دەکەن.

هەڵبەت نووسەرانێکی بەرچاو لە دنیای عەرەبیدا، بە تایبەت نووسەرە میسرییەکان بە جۆری جیاواز لە نووسین کاریان لەسەر

کـورد کـردووە، بـەڵام بەشـێکی کـەم لـە کارەکانیـان کراونەتـە کـوردی، ئەمـەش لـەو کەمتەرخەمییـە کولتوورییـەوە دێـت کـە کـورد ساڵانێکە گرتوویەتییەبـەر، ئەگـەر نا دەبـوو ئـەو بەرهەمانـە لـە مێـژە لـە بەردەسـتی خوێنەرانـی کورددا بوونایە، لانی کـەم بـۆ ئـەوەی خوێنـەری کـورد بزانێـت لـە چـاوی گەلانـی دیکـەوە چـۆن دەبینرێـت و هەڵدەسـەنگێنرێت؟

ئـەوەی جێگـەی سـەرنجە، لـەم ڕۆمانـەدا نووسـەر چیرۆکێکـی تۆکمـە و چنـراوی هونەریـی سـازکردووە بـۆ ئـەوەی لـە ڕۆمانەکەیـدا پێمـان بڵێـت: بنەچـەی هـەردوو گەلـی کـورد و ئەرمـەن دەچنـەوە سـەر یـەک و وای نیشـان دەدات ئـەم دوو گەلـە لـە بنەچـەدا یەکن و ئـەوەی لێکتـری جیاکردوونەتـەوە، کاریگەرییەکانـی ئایینـە، کـە وای کـردووە بـۆ دوو نەتـەوەی جیـاواز دابـەش ببـن، ئەمـە جگـە لـەوەی هـەرکام لـە چیرۆکەکانـی دیکـەی ڕۆمانەکـە سەرنجڕاکێشـن و خوێنـەر دەخەنـە بـەردەم خەیاڵێکـی ئیسـتێتیکی و هونـەری، هەروەهـا تواناییەکـی بـەرزی نووسـەر، کـە شـایەنی باسـە وەرگێـڕی ڕۆمانەکـە لـە عەرەبییـەوە بـۆ کوردی توانیویەتـی بـە ئاستێکی شیاو توانایی و لێهاتووییەکانـی نووسـەر نیشـان بـدات، سـەرباری سـەلیقەی خـۆی لـە کاری وەرگێڕانـدا.

ڕاستە لـە ڕابوردوودا لێرە و لەوێ کورد بووەتە بابەتـی بەرهەمـی کاری ئەدەبـی گەلانـی دیکـە، بـەڵام ئـەوەی مایـەی نیگەرانییـە زۆرینـەی جار پێگـەی کـورد لـە نـاو کارەکانیاندا نەرێنـی بـووە و وێنەیەکـی دزێویـان بـۆی کێشـاوە، کـە نـەک شـانازی، بگـرە مایـەی شـەرمێکی گەورەبـوون، ئـەوەش بێگومـان هـۆکاری مێژوویی و هەنووکەیـی خـۆی هەیـە، کـە بەداخـەوە هەندێـک نووسـەر ناتوانـن یەکێـک لـە پرەنسـیپەکانی نووسـین کـە مرۆڤبوونـە لەبەرچـاو بگـرن و مرۆڤانـە بڕواننـەوە کایـەی ئـەدەب و کاری تێـدا بکـەن، بۆیـە بـە مەبەسـت کاری لـەو شـێوەیە دەکـەن.

سـەرەنجام کاری ئـەم نووسینە خستنەڕوویەکی کورت و سادەیە بـۆ ڕۆمانێکـی قەبارە مامناوەند کـە بـە خوێندنـەوەی، خوێنـەر دەتوانێـت باشـتر لـە کـۆی لایەنەکانـی تـێ بـگات، بۆیـە ڕەنگـە باشـترین پێشـنیاز بـۆ خوێنـەران ئـەوە بێـت کـە ڕۆمانـی (لـە مێـژە مردبـووم) بخوێننـەوە.